

ИЗВОРНИ НАУЧНИ РАД / ORIGINAL SCIENTIFIC ARTICLE

Примљен: јануар 2017.

Received: January 2017.

Димитрије Ђеранић
Свјетлана Ивановић

Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву

НАСЉЕЂИВАЊЕ АУТОРСКОГ ПРАВА У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ

Аутори у раду говоре о специфичном рјешењу Закона о насљеђивању Републике Српске у погледу насљеђивања ауторских имовинских права. Ријеч је о ограничењу круга законских насљедника на дијете, брачног супружника и родитеље, а у одсуству наведених лица, као насљедник се појављује држава. Указано је на пропусте законодавца, техничке и логичке природе, као и на неусклађеност одредаба Закона о насљеђивању са одредбама Закона о ауторском и сродним правима, због насљедивости ауторског права као цјелине, а не само имовинскоправне компоненте. Ограничењем круга законских насљедника одступа се од основних начела насљедног права, начела универзалности насљеђивања и начела равноправности у насљеђивању, која проистичу из уставних начела равноправности грађана и једнакости пред законом. Анализирајући наведено законско рјешење кроз призму основних циљева насљедног права, заштите породице и заштите приватне својине, показано је да предвиђено ограничење круга законских насљедника нема правно ни друштвено утемељење. Посебна пажња посвећена је проблему тумачења спорних одредаба о кругу законских насљедника, нарочито узимајући у обзир грађанско сродство. Закључак аутора је да у праву Републике Српске нема мјеста за посебна правила насљеђивања ауторских права, те предлажу да се спорна одредба брише из Закона о насљеђивању.

Кључне ријечи: Ауторско право; Насљеђивање; Начело универзалности;
Начело равноправности.

1. УВОД

У нашој правној књижевности скоро нико и не помиње несвакидашње законско рјешење у Републици Српској у погледу насљеђивања „ауторских имовинских права“. Правни теоретичари, који су се бавили овим проблемом, међу њима и ми сами, углавном су писали о дискриминаторности важећих законских одредаба.¹ Међутим, ни у овим радовима није дат потпун одговор на неколико спорних правних питања. Између осталог, није прецизно одређено ко се све подразумева под дјететом и родитељима оставиоца који уз оставиоцевог брачног супружника једини имају право насљеђивања „ауторских имовинских права“ у законодавству Републике Српске.² Да ли се под дјететом може сматрати усвојеник, а под родитељем усвојилац, те постоје ли икакве разлике код различитих облика усвојења у нашем праву, неке су од недоумица о којима би вриједило расправити. Такође, спорно је и шта се подразумева под у Закону поменутих „ауторским имовинским правима“, ко може бити носилац ауторских права која су предмет насљеђивања, као и шта се дешава са ауторским правима која су већ једном била предмет насљеђивања, ако у року од 70 година од смрти аутора још који пут буду предмет насљеђивања.

Због своје посебности, законско рјешење из права Републике Српске заслужује посебну пажњу. У савременим законодавствима, барем колико је нама познато, нису забиљежене сличне законодавне „егзибиције“ поводом насљеђивања ауторских права, а какве су начинили законописци у СР БиХ и Републици Српској.

2. НАСЉЕДИВОСТ АУТОРСКОГ ПРАВА

У правној теорији заоставштина се најчешће одређује као скуп права (и обавеза) оставиоца, његова цјелокупна актива (и пасива) подобна насљеђивању, односно имовина физичког лица (оставиоца) која у тренутку његове смрти прелази на насљеднике.³ Најкраће речено, заоставштину

¹ Према нашим сазнањима, овим проблемом су се до сада једино бавили О. Антић, С. Ивановић и Д. Теранић. Вид.: О. Антић, „Први Закон о насљеђивању Републике Српске“, *Зборник радова Правног факултета у Источном Сарајеву* 5/2009, 22; С. Ивановић, „Насљеђивање субјективног ауторског права“, *Годишњак Правног факултета у Источном Сарајеву* 2/2012, 56–59; Д. Теранић, *Наследноправна дејства усвојења*, докторска дисертација одбрањена на Правном факултету Универзитета у Крагујевцу, Крагујевац 2016, 380–392.

² Вид. О. Антић, *Насљедно право*, Правни факултет Универзитета у Српском Сарајеву, Пале 2001, 35.

³ О појму заоставштине према класичном схватању, више вид. Б. Благојевић, *Наследно право ФНРЈ, са освртом на права других држава*, Научна књига, Београд 1960, 21.

чине насљедива субјективна грађанска права (и обавезе), преображајна права и још неке правне појаве, који су припадали оставиоцу у тренутку његове смрти.⁴ Пошто је ауторско право једно од субјективних грађанских права, поставља се питање да ли је оно у цјелини насљедиво, или само нека овлашћења из ауторског права улазе у састав заоставштине.

Према Закону о ауторском и сродним правима БиХ, ауторско право је јединствено право на ауторском дјелу које садржи искључива лично-правна овлашћења или ауторска морална права, искључива имовинско-правна овлашћења или ауторска имовинска права и друга овлашћења аутора или тзв. друга права аутора.⁵ Наведена законска одредба одражава монистичку концепцију о правној природи субјективног ауторског права која је прихваћена у нашем праву.⁶

Монистичка теорија о правној природи ауторског права наглашава да ауторско право није ни чисто имовинско, ни искључиво лично право, већ јединствено право посебне врсте састављено од личноправних и имовинскоправних елемената.⁷ Практична посљедица монистичке теорије је непреносивост субјективног ауторског права за живота аутора због присуства личноправне компоненте. Аутор за живота не може располагати ауторским правом на транслативан начин, тј. не може га пренијети на друго лице, већ може само уступати поједина овлашћења. Пренос субјективног ауторског права могућ је само путем насљеђивања.⁸ Управо насљедивост субјективног ауторског права изазива низ недоумица, од којих су неке предмет нашег интересовања у овом раду.

⁴ Насљедивост и припадање оставиоцу у тренутку његове смрти два су одлучујућа мјерила да би нешто ушло у састав заоставштине. Вид. О. Антић, З. Балиновац, *Коментар Закона о наслеђивању*, Номос, Београд 1996, 77.

⁵ Вид. Закон о ауторском и сродним правима – ЗАСП, *Службени гласник БиХ*, бр. 63/10, чл. 15.

⁶ Иако се у општим одредбама Закона помињу овлашћења у оквиру јединственог ауторског права, у даљем тексту се говори о правима, а не овлашћењима. Законодавац није био досљедан, па се умјесто изразом „овлашћења“ користи изразом „права“. Треба имати на уму да то није само разлика у терминима, већ може да буде од значаја и код тумачења појединих одредаба. С обзиром на то да се и у Закону о ауторском и сродним правима и у Закону о насљеђивању говори о ауторским имовинским „правима“, за потребе овог рада користимо се и овим термином. Упркос томе, сматрамо да би у Закону о ауторском и сродним правима требало извршити одговарајуће измене ради постизања правнотехничке прецизности.

⁷ В. Спаић, *Теорија ауторског права и ауторско право у СФРЈ*, Академија наука и умјетности Босне и Херцеговине, Сарајево 1969, 144. У теорији се истиче да су корјени ауторског права у личности аутора, а да се право заснива на чину интелектуалног стваралаштва. Вид. М. Т. Sundara Rajan, *Moral Rights, Principles, Practice and New Technology*, Oxford University Press, New York 2011, 78.

⁸ Могућност насљеђивања ауторског права потиче још из времена настанка ауторско-правне заштите, под утицајем теорије о ауторском праву као праву својине. С обзиром на

2.1. Трајање ауторског права у домаћем праву

Претпоставка за насљеђивање било ког права је његово постојање, те се као претходно питање намеће питање трајања ауторског права. У савременим европским правима, у правилу, ауторско право траје за живота аутора и 70 година након његове смрти, а тако је и у Босни и Херцеговини.⁹ Иако се права која имају префикс личних гасе смрћу њиховог титулара, судбина личноправних овлашћења из субјективног ауторског права ипак је другачија. Личноправним овлашћењима штити се духовна веза аутора са његовим дјелом и сâмо дјело, а не само личност аутора, те се она не сматрају личним правима.¹⁰ У законодавствима већине земаља насталих на простору бивше Југославије предвиђено је да имовинска овлашћења аутора трају 70 година послје његове смрти, а морална, тј. личноправна овлашћења трају вјечно.¹¹ Примјера ради, у Србији је изричито предвиђено да имовинска права аутора трају за живота аутора и 70 година послје његове смрти, а морална права трају и по престанку имовинских права.¹²

У Босни и Херцеговини је напуштен концепт вјечног трајања моралних права, што значи да трају колико и имовинска.¹³ Ипак, то не значи да свако може нарушавати патернитет и интегритет дјела након смрти аутора, јер би то угрозило очување културних тековина. Постоји општи интерес да се слободна дјела очувају у свом изворном облику и да се не угрози ауторство на дјелу.¹⁴

то да је ауторско право било аналогно праву својине, оно је било преносиво за живота аутора уговором, а у случају смрти аутора на наследнике. Вид. I. Henneberg, „Утјесак теорија о правној нарави ауторског права на законодавства о ауторском праву с посебним освртом на хрватско законодавство“, *Zbornik Hrvatskog društva za autorsko право*, Vol. 5 (2004), 2.

⁹ Вид. ЗАСП, чл. 55. Рок заштите ауторског права од 70 година послје смрти аутора предвиђен је као резултат усклађивања са Директивом ЕУ о хармонизацији рока трајања ауторског права и одређених сродних права, из 1993. године. У новијој литератури истиче се да нема економског оправдања за овако дуг рок ауторскоправне заштите. Вид. С. Марковић, *Право интелектуалне својине и информационо друштво*, Београд 2014, 130.

¹⁰ О садржини личноправних овлашћења и њиховом насљеђивању, више вид. С. Ивановић, 47–62.

¹¹ Концепција вјечног трајања ауторских моралних права потиче из француског права. О питању вјечног трајања моралних права, вид. С. Крнета, „О вјечном трајању моралних ауторских права у југославенском ауторском праву“, *Одабране теме приватног права* (ур. М. Повлакић), Правни факултет Универзитета у Сарајеву, Сарајево 2007, 485–496.

¹² Вид. Закон о ауторском и сродним правима, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 104/09, 99/11, 119/12 и 29/2016 – одлука УС, чл. 102. О трајању ауторског права у законодавствима држава насталих на простору некадашње СФРЈ, као и о трајању ауторског права у упоредном праву, више вид. С. Ивановић, 47–52.

¹³ Законодавац у Босни и Херцеговини приклонио се рјешењу из њемачког права, што је логична последица прихваћене монистичке теорије о природи субјективног ауторског права.

¹⁴ Вид. С. Ивановић, 64.

2.2. Шта се насљеђује код ауторског права у домаћем праву

С обзиром на то да је субјективно ауторско право нераздвојива мјешавина личноправних и имовинскоправних овлашћења,¹⁵ поставља се питање која су од ових овлашћења насљедива.¹⁶ Да одговор буде тежи, побринули су се законодавци у Босни и Херцеговини и Републици Српској. С једне стране, у Закону о ауторском и сродним правима БиХ, предвиђено је да ауторско право као цјелина, осим права покајања, може бити предмет насљеђивања.¹⁷ С друге стране пак, у Закону о насљеђивању Републике Српске помиње се само насљеђивање ауторских имовинских права.¹⁸

У вријеме усвајања Закона о насљеђивању СР БиХ,¹⁹ који је послужио као основ за доношење Закона о насљеђивању Републике Српске, ауторско право као цјелина није могло бити предмет насљеђивања, него само његова имовинскоправна компонента. Зато се и у насљедноправним прописима искључиво помињало насљеђивање ауторских имовинских права.²⁰ Писци Закона о насљеђивању из 2009. год. преписали су насљедноправне одредбе из 1973. године јер су биле у складу са тада

¹⁵ Вид. С. Марковић, *Ауторско право и сродна права*, Службени гласник, Београд 1999, 105. Поједини аутори истичу да се личноправни и имовинскоправни интереси у тој мјери преплићу да их је понекад тешко раздвојити. На примјер, када се успешан писац супротставља неовлашћеном објављивању или измјенама и нарушавању интегритета дјела, то може утицати на комерцијални успјех или неуспјех његовог дјела, па је тешко разграничити лично од имовинског. Вид. А. Dietz, „Monismus im Kroatischen Urheberrechtsgesetz mit einem dualistischen farbtupfer“, *Zbornik Hrvatskog društva za autorsko pravo*, Vol. 10 (2009), 62.

¹⁶ Једна од основних карактеристика личноправних овлашћења у евроконтиненталном праву јесте да нису преносива правним пословима *inter vivos*, али могу бити предмет располагања *mortis causae*. Другим ријечима, морална права аутора су непреносива, али су насљедива. Вид. С. Rigamonti, “Deconstructing Moral Rights“, *Harvard International Law Journal*, Vol. 47, 2/2006, 361.

¹⁷ Вид. ЗАСП, чл. 63. Насљедивост ауторског права у цјелини проистиче из прихваћене монистичке теорије о правној природи субјективног ауторског права. Вид. В. Бесаровић, *Интелектуална својина, индустријска својина и ауторско право*, Центар за публикације Правног факултета у Београду, Београд 2005, 310.

¹⁸ Закон о насљеђивању – ЗОН РС, *Службени гласник РС*, бр. 1/09, 55/09 – исправка, и 91/16, чл. 27–29.

¹⁹ Закон о насљеђивању – ЗОН СР БиХ, *Службени лист СР БиХ*, бр. 22/73, 22/75, 38/78, 7/80 – пречишћени текст, и 15/80 – исправка.

²⁰ Према овом рјешењу, ауторска имовинска права, тј. имовинскоправна овлашћења се насљеђују, а личноправна овлашћења не могу бити предмет насљеђивања, већ на насљеднике прелази право да врше личноправна овлашћења, у суженом обиму. Концепт ненасљедивости ауторског права као цјелине још увијек је прихваћен у Србији. О статусу личноправних овлашћења после смрти аутора, детаљније вид. А. Васић, „Право наследника по основу моралних овлашћења аутора“, *Двадесет година Закона о насљеђивању Републике Србије* (ур. Н. Стојановић, Н. Крстић), Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш 2016, 53–64.

важећим ауторскоправним прописима. Међутим, годину дана касније усвојен је Закон о ауторском и сродним правима, којим је предвиђена нова концепција насљеђивања субјективног ауторског права.²¹

Историјским и циљним тумачењем одредаба Закона о насљеђивању и Закона о ауторском и сродним правима, долазимо до закључка да норме о насљеђивању ауторских имовинских права из насљедноправних прописа, треба тумачити тако да се односе на ауторско право као цјелину, осим права покајања. Осим историјског и телеолошког, и системско тумачење наводи на овакав закључак, јер је у Закону о ауторском и сродним правима изричито предвиђено да се на насљеђивање ауторског права примјењују насљедноправни прописи ако овим законом није другачије прописано.²²

Дакле, у праву Републике Српске и Босне и Херцеговине, насљедиво је ауторско право као цјелина, које обухвата имовинскоправна овлашћења или ауторска имовинска права, личноправна овлашћења или ауторска морална права у оној мјери у којој је то могуће,²³ као и тзв. друга права аутора,²⁴ која могу бити личноправна и имовинскоправна.²⁵

²¹ До усвајања важећег Закона о ауторском и сродним правима, на снази је био Закон о ауторском праву и сродним правима из 2002. године, којим је било предвиђено да се на преносење ауторског права насљеђивањем примјењују одредбе Закона о насљеђивању, као и да се након смрти аутора о заштити његових ауторских моралних права брину, ако аутор није одредио другачије, за вријеме трајања ауторских имовинских права, његови насљедници, као и организације аутора којој је аутор припадао или којој би припадао с обзиром на врсту дјела и институција из области науке и умјетности. Вид. Закон о ауторском праву и сродним правима, *Службени гласник БиХ*, бр. 7/02 и 76/06, чл. 82–83. Дакле, имовинскоправна овлашћења су била предмет насљеђивања, док се личноправна овлашћења нису насљеђивала, већ је било предвиђено ко се стара о њиховој заштити. Важећи Закон изричито предвиђа да је ауторско право као цјелина насљедиво.

²² Вид. ЗАСП, чл. 63 *in fine*.

²³ Иако су личноправна овлашћења у оквиру цјелине субјективног ауторског права насљедива, она никада не могу прећи на насљедника у свом пуном обиму. На примјер, насљедник не смије мијењати дјело, нити га смије присвојити (популарно речено плагирати), али је овлашћен да забрани свим другим лицима да то чине. Како смо већ навели, морална права аутора нису лична права, али је личност аутора и даље пресудна за њихово постојање и заштиту. Насљедник се стара о личности аутора, његовом стваралачком угледу и части, као и о поштовању самог дјела. У теорији се истиче да се личноправна овлашћења након смрти аутора преображавају у овлашћења која служе заштити успомене на личност аутора и заштити ауторског дјела као културног добра. Вид. С. Марковић, (1999), 243. С обзиром на наведене циљеве, мишљења смо да насљедник може стећи само негативни аспект личноправних овлашћења, односно да може стећи личноправна овлашћења у обиму који је неопходан за остваривање датих циљева, јер би, у супротном, заштита ауторског права после смрти аутора била обесмишљена.

²⁴ Друга права аутора су овлашћења релативног дејства. Практично, то су потраживања која аутор има према појединим лицима у законом предвиђеним случајевима коришћења ауторског дјела. Према одредбама ЗАСП-а предвиђено је неколико имовинскоправних

Поред²⁵ овлашћења која чине садржину субјективног ауторског права, и већина од права која аутор има на основу посебних правила ауторског уговорног права подобна су за насљеђивање и улазе у састав заоставштине. С обзиром на то да је законодавац изричито предвидео само да право покајања²⁶ траје за живота аутора и да не може бити предмет насљеђивања,²⁷ закључујемо да се остала права која су аутору призната ради јачања његове уговорне позиције и отклањања неправно-правности уговорних страна у ауторским уговорима, ипак насљеђују. Тако, у заоставштину аутора улази и право на измјену уговорних одредаба о висини ауторског хонорара ради одређивања праведнијег учешћа у приходу који је остварен коришћењем дјела,²⁸ као и право аутора на једностранни раскид уговора уколико друга страна не извршава обавезе, тј. не користи се или недовољно се користи дјелом.²⁹ Дакле, сва овлашћења која су аутору Законом призната, било искључива или неискључива, осим права покајања, улазе у заоставштину аутора.

2.3. Плот, душа и дух и ауторско право

Концепт насљедивости ауторског права као цјелине, превасходно због личноправне компоненте, постаје камен спотицања у теорији и

овлашћења релативног дејства: право на накнаду за давање на послугу, право слијеђења и право на накнаду за приватну и другу сопствену употребу. Једино личноправно овлашћење релативног дејства је право које аутор има према власнику, односно, посједнику дјела. То је право аутора на приступ примјерку дјела ради умножавања или прераде, и предају оригиналног примјерка дјела ликовне умјетности и фотографије ради излагања на територији БиХ. С обзиром на то да се приступ примјерку дјела врши ради његовог умножавања или излагања и да не задира у стваралачки углед и интегритет дјела, ово овлашћење може вршити и насљедник. Вид. С. Марковић, (1999), 211.

²⁵ За право слијеђења и право на накнаду за приватну и другу сопствену употребу, изричито је предвиђено да не могу бити предмет одрицања нити располагања за вријеме живота. *A contrario*, то значи да нема ограничења за промет ових права *mortis causae*.

²⁶ Вид. ЗАСП, чл. 84. Право покајања је право аутора да једностраном изјавом воље раскине уговор и да ускрати кориснику даље коришћење дјелом ако за то има озбиљне моралне разлоге. У теорији се ово право назива још и право на раскид уговора због промијењених схватања аутора јер се најчешће користи у оним приликама када аутор, након закључења уговора, промијени схватања у тој мјери да сматра да би даље искоришћавање дјела нанјело штету његовом личном и стваралачком угледу. Дакле, у питању је привилеговани облик раскида уговора због могућег нарушавања угледа аутора. С обзиром на то да је разлог раскида личне природе, јасно је да искључиво аутор може да се користи овим правом.

²⁷ Вид. ЗАСП, чл. 61.

²⁸ Вид. ЗАСП, чл. 81, ст. 3. То је тзв. *best seller* клаузула. О овом институту, детаљније вид. З. Миладиновић, „Право аутора на измену уговорних одредби које се односе на висину ауторског хонорара“, *Право и привреда* 7-9/2016, 355–371.

²⁹ Вид. ЗАСП, чл. 83.

пракси и изазива низ недоумица и проблема.³⁰ Можемо слободно рећи да је то једно од најсложенијих и најконтрадикторнијих питања у теорији ауторског права. Ауторско право за живота аутора није преносиво јер се аутор не може одрећи свог права, нити га може у потпуности пренијети на друго лице управо због личноправне компоненте. Међутим, упркос постојању личноправне компоненте, оно је насљедиво јер смрћу аутора престаје личност аутора, али не престаје право, па је неопходно да постоји носилац тог права. Стога, након смрти аутора, ауторско право прелази на насљеднике јер аутор више физички не постоји, а право траје и након његове смрти те је неопходно одржати континуитет права. Ауторско дјело као нематеријална творевина постоји независно од свог творца и од материјалног примјерка тог дјела, оно надживљава ствараоца, па се и његова личноправна компонента не гаси смрћу аутора. Насљедник практично стиче туђе личноправно овлашћење о којем се стара али он никада не може стећи својство аутора. Могло би се рећи да је овакво рјешење настало као израз немоћи права да конкретан проблем смјести у оквире и општа правила грађанског права и покушај да се прилагоди посебностима објекта заштите субјективног ауторског права.

Теоретичари ауторског права и правотворци очито покушавају да правно разграниче материјално од нематеријалног, преносиво од непреносиво, насљедиво од ненасљедиво. Међутим, питање је колико су успјешни у томе и да ли уопште могу правно и језички одредити неке друштвене појаве. Чини нам се да би одговоре на ова питања требало потражити на неком другом пољу људске спознаје. Пошто савремена наука, али и природа и обим овог рада не дозвољавају било какве излете ван општеприхваћених методолошких оквира, у цртицама ћемо поменути неколико запажања која нам дозвољава слобода научне мисли.

Према хришћанској антропологији, човјек битише у тројству, тј. човјеково тијело (плот) је обитавалиште душе, а душа обитавалиште

³⁰ На примјер, једно од могућих спорних питања је и ко све има право на накнаду нематеријалне штете због повреде моралних права аутора. Наиме, ако су личноправна овлашћења у оквиру цјелине ауторског права подобна за насљеђивање, упитно је да ли насљедник стиче право на накнаду нематеријалне штете због повреде тих овлашћења. На овом мјесту се нећемо детаљније бавити овим питањем, јер сматрамо да изискује исцрпнију анализу. Ипак, скренућемо пажњу на неке судске одлуке у којима је изричито наглашено да „право на накнаду нематеријалне штете настале повредом ауторских моралних права прелази на насљеднике и кад у тренутку смрти аутора није утврђено правноснажном одлуком или писменим споразумом“. Вид. Врховни суд Србије, Рев. бр. 87/94, од 1. септембра 1994. год. Наведено према: С. Панов, Б. Кашћелан, М. Станковић, *Насљедно право, Практикум*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2012, 62–63.

духа,³¹ при чему дух није безусловно везан за душу и тијело.³² Међутим, право баш као и савремени језик не прави јасну разлику између духа, душе и тијела, па се ријечи дух и душа (као нематеријални вид човјековог постојања) углавном налазе у опозиционом односу према ријечи тијело (као материјалном виду човјековог постојања).³³ Тако се и у законима о ауторском праву углавном предвиђа да је ауторско дјело индивидуална духовна творевина, да ауторска морална права штите аутора у погледу његових духовних и личних веза с његовим дјелом, а да ауторска имовинска права садрже искључиво овлашћење аутора да забрани или дозволи искоришћавање свог дјела и примјерака тог дјела. Притом, често се истиче да су ауторска права као цјелина непреносива, али су као цјелина, осим права покајања, насљедива.

Чини нам се, да овакво чисто правно и језичко одређење није савсим прецизно, нити може бити јер се пренебрегава однос духа, душе и тијела. Међутим, пошто се правна наука бави друштвеним односима, овдје ћемо застати. Остаћемо при општеприхваћеним научним истинама – да у наратологији ауторско ја није иманентно дјелу, док нараторско ја учествује у њему,³⁴ те да ауторско дјело као нематеријална творевина постоји независно од свог творца и од материјалног примјерка тог дјела. О тројству духа, душе и тијела не говори се у савременој науци!

2.4. Носилац ауторског права и насљеђивање

Осим садржине овлашћења која се насљеђују, занимљиво питање је и ко може бити носилац ауторског права које је предмет насљеђивања. Као што је већ наведено, ауторско право као цјелина је непреносиво правним пословима *inter vivos* због личноправних овлашћења. У промету су само имовинскоправна овлашћења, с тим што аутор може уступати поједина или сва овлашћења, али их не може пренијети на друго лице.³⁵ Аутор не може за живота преносити имовинскоправна овлашћења јер у случају транслативног облика промета, титулар права губи то својство, а право у потпуности прелази на друго лице. Код

³¹ Св. Јустин Философ, „Фрагмент о васкрсењу“, *Господ није створио смрт: Има ли живота после смрти?*, Православна мисионарска школа при храму Светог Александра Невског, Београд 2006, 65.

³² Св. Лука (Войно-Јасенецкиј), *Дух, душа и тело*, Христијанска живњ, Клин 2012, 40.

³³ С. Ристић, „Значење речи *дух* и *душа* у савременом српском језику (концептуална анализа)“, *Наш језик* 3-4/1998, 169.

³⁴ Вид. Џ. Принс, *Наратолошки речник*, превод Брана Миладинов, Службени гласник, Београд 2011, 26 и 151–152.

³⁵ Законодавац не прави разлику између уступања као конститутивног облика промета, и преноса као транслативног облика промета права. У Закону се говори само о преносу права али се из текста одредаба уочава да је ријеч о уступању овлашћења.

конститутивног облика промета, изворна овлашћења остају код аутора, али се из њих изводи једно или више овлашћења која представљају право коришћења дјела. Деривативни носиоци овлашћења из ауторског права не могу њима располагати без дозволе аутора. Осим тога, они стичу само поједина овлашћења под предвиђеним ограничењима, никако право у цјелости.

С обзиром на то да се насљеђује ауторско право као цјелина, оно се може наслиједити искључиво од аутора или његовог насљедника. Чак, и када би било могуће говорити о насљеђивању деривативних носилаца имовинскоправних овлашћења, не треба заборавити да су то махом правна лица, односно привредни субјекти који искоришћавају дјело.

2. ЗАКОНСКА РЈЕШЕЊА У СР БиХ vs. ЗАКОНСКА РЈЕШЕЊА У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ

У Закону о насљеђивању СР Босне и Херцеговине, а који је послужио као основ за сачињавање Закона о насљеђивању Републике Српске, у оквиру Друге главе „Насљеђивање на основу закона“, у поглављу „Законски насљедници“, одјелку „Посебне одредбе за неке насљеднике“, под маргиналним насловом „Насљеђивање ауторских имовинских права“ биле су предвиђене одредбе којима је регулисано стицање имовинског овлашћења ауторског права за случај смрти аутора. Са нешто другачијом систематиком, скоро у неизмијењеном облику, ове норме су преузете у Закон о насљеђивању Републике Српске.

Према Закону о насљеђивању Републике Српске, цитирамо: „Ауторско имовинска права умрлог насљеђују његова дјеца, његов супружник и његови родитељи“. „Лица из члана 27. овог закона (претходно наведена лица, прим. ауторâ) насљеђују по насљедним редовима“, а „наслѣдници ближег насљедног реда искључују из насљеђа лица из даљег насљедног реда“. „Уколико нема насљедника из члана 27. овог закона, ауторска имовинска права постају својина Републике Српске.“³⁶

У односу на норме из Закона о насљеђивању СР БиХ, у праву Републике Српске учињене су четири измјене. За разлику од правилног језичког одређења по роду и по броју у ранијим прописима („ауторска имовинска права“), у новим насљедноправним прописима помињу се „ауторско имовинска права“. Наравно, ова примједба нема никаквог правног значаја, али мислимо да говори понешто о умјешности законописца. Сљедећа разлика тиче се измјене термина „брачни друг“ у „супружник“, што је очито учињено с циљем да се уједначи законска

³⁶ Вид. ЗОН РС, чл. 27–29.

терминологија у правном систему Републике Српске.³⁷ Трећа законопишчева исправка односи се на замјену синтагме „из претходног члана“ синтагмом „из члана 27. овог закона“. И, посљедња, али можда и најзанимљивија измјена настала је у вези са правилом да ауторска имовинска права постају „својина Републике Српске“ умјесто ранијег одређења по коме су постајала „друштвена својина“.

У вези са посљедњом измјеном на законском тексту, није нам савим јасно како ће ауторско право, за случај да нема никога из реда ближих законских насљедника, постати право својине!? Да ли то значи да ће доћи до промјене врсте добра на које се ово право односи, тј. да ли ће доћи до промјене природе објекта у случају насљеђивања? Ако стварна права, што је без икакве сумње право својине (мада, по свему судећи, није згорег и то да напоменемо), имају за објект тјелесне ствари (покретне и непокретне), а интелектуална права за објект имају интелектуална добра, тј. производе људског духа,³⁸ да ли ће након смрти аутора који иза себе није оставио ни брачног супружника, ни дијете, ни родитеље, ова интелектуална добра у Републици Српској постати тјелесна добра?!

Наравно, јасно нам је да је законописац у праву Републике Српске желио да каже да ће у случају непостојања било кога из реда ближих законских насљедника, ауторска имовинска права оставиоца наслиједити Република Српска. Ипак, не можемо да останемо ниједи на оваква правногички неодржива законска рјешења. Ако је већ у праву СР Босне и Херцеговине било потребе да се из идеолошких разлога помиње (друштвена) својина, то ни у ком случају није требало чинити у закону који је усвојен 2009. године.³⁹

Иако је законописац у Републици Српској настојао да отклони недоумице у погледу правне природе стицања заоставштине без насљедника од стране државе, очито то није учинио на задовољавајући начин. Правила у вези са овим питањем наведена су на четири разли-

³⁷ Иако начелно сматрамо добрим то што је законописац у Републици Српској брачне другове преименовао у супружнике (јер је то у духу нашег језика, права и религије), мислимо да није добро то што се овај израз из Закона о насљеђивању и даље разликује од израза којим се користи Породични закон за означавање лица у браку (брачни супружници). Номотехнички гледано, законска терминологија се изворно одређује у матичном правном пропису, у овом случају у Породичном закону. Стога, брачне другове у насљедном праву законотворац је могао само назвати брачним супружницима све док се тај термин користи у породичноправним прописима. Намјера и умјешност законодавца очито нису биле у сагласју.

³⁸ О стварним и ауторским правима, више вид. О. Станковић, В. Водинелић, *Увод у грађанско право*, Номос, Београд 1996, 105 и даље.

³⁹ О овоме смо писали и раније, са нешто другачијим аргументима. Вид. С. Ивановић, 57–59.

чита мјеста у Закону. Ако је и било неких разлога да се то понови код насљеђивања ауторских права (мада су ове одредбе, начелно, потпуно беспотребне), у уводним одредбама Закона није се морало говорити да заоставштина без насљедника постаје „својина“ Републике Српске. Довољно је било што је у оквиру опште одредбе о законским насљедницима речено да је Република Српска посљедњи законски насљедник, и што је казано да Република Српска насљеђује ако оставилац нема других законских насљедника.⁴⁰

3. НАЧЕЛО УНИВЕРЗАЛНОСТИ НАСЉЕЂИВАЊА

У праву Републике Српске, предвиђено је одступање од опште-прихваћеног начела универзалности насљеђивања⁴¹ и примијењено је начело специјалности када је у питању ауторско право у односу на сва остала права. Наиме, оставиочево ауторско право могу наслиједити – његово дијете,⁴² брачни супружник и његови родитељи, док је код осталих субјективних права, преображајних права и неких других правних појава које чине заоставштину знатно шири круг законских насљедника. Круг законских насљедника ауторског права је изричито ограничен тако да се не могу примијенити правила о праву представљања.

Овакво законско рјешење сматрамо потпуно неприхватљивим јер не постоји ни један једини разлог зашто би ауторско право као плод интелектуалних активности било у другачијем правном режиму у односу на, примјера ради, права проистекла из физичког рада и сл. Да је то тако, свједочи и став законописца у Федрацији БиХ, гдје је у образложењу Приједлога закона о насљеђивању ФБиХ било изричито наведено да су брисане раније одредбе о насљеђивању ауторских имовинских права јер је њима ограничавано право приватне својине које је Уставом зајамчено.

У правној књижевности ово законско рјешење је у неколико наврата критиковано, а помињани су различити аргументи. Основни приговор тицао се дискриминаторности оваквих законских одредаба. Истицано је да се, као изузетак од начела универзалности насљеђивања, али и изузетак од начела равноправности у насљеђивању, оваквом одредбом чини дискриминација међу насљедницима. Како је то наглашавано, из-

⁴⁰ Вид. ЗОН РС, чл. 7, чл. 8, ст. 4 и чл. 20.

⁴¹ Већина теоретичара насљедног права ово начело означава као начело универзалности насљеђивања. Вид.: О. Антић, *Насљедно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2011, 34. Међутим, неки аутори овај принцип одређују као начело јединства насљедне масе. Вид. Н. Стојановић, *Насљедно право*, Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш 2011, 16.

⁴² У Закону о насљеђивању, помињу се – „дјеца“, у множини, а не како би према номотехничким правилима требало – „дијете“, у једнини.

узети од ових начела могу постојати, али морају бити озбиљно правно и друштвено утемељени, што овдје није случај. Чињеница да насљедници нису равноправни у насљеђивању, могла би довести и до оцјене уставности оваквих одредаба и било би занимљиво видјети како би се изјаснио Уставни суд Републике Српске поводом иницијативе за оцјену уставности постојећег законског рјешења.⁴³

Иако би се на први поглед могло помислити да аутори који су о овоме већ писали и њихова критика постојећег законског рјешења у праву Републике Српске нису сасвим досљедни јер се у вези са истим питањем истовремено помињу два различита начела насљедног права – начело универзалности и начело равноправности, темељнијим промишљањем видјећемо да су ови правни писци у праву. Тачно је да се начело универзалности тиче једнакости насљедних правила без обзира на то која добра чине заоставштину, као и каква својства има оставилац. Исто тако, тачно је да се равноправност насљеђивања односи на једнакост свих насљедника без обзира на њихова својства.⁴⁴ Међутим, оба ова начела насљедног права имају заједнички именилац, те представљају лице и наличје истога. И једно и друго начело почивају на начелима равноправности грађана и једнакости пред законом,⁴⁵ која се изричито јамче Уставом и међународним конвенцијама.⁴⁶ Одступање од ових највиших начела, на којима почива сваки правни поредак, могуће је само када је то оправдано, односно када на то указују битни разлози.

Одговор на питање који су то битни разлози, треба потражити у општеприхваћеним друштвеним схватањима. Ако одређена својства добара која чине заоставштину, својства оставиоца, или својства насљедника могу услед примјене општих правила насљедног права довести до неправичног поретка сукцесије, онда треба предвидјети посебна

⁴³ Вид.: О. Антић, (2009), 22; С. Ивановић, 56–59.

⁴⁴ Као што то неки теоретичари наглашавају, циљ равноправности у насљедном праву није да изједначи све насљеднике, него да забрани законодавцу да између њих прави разлике у погледу оних својстава која су небитна. Вид. Д. Ђурђевић, *Основи наследног права Црне Горе*, ЦИД, Подгорица 2010, 14..

⁴⁵ Како се то у правној књижевности наглашава, „једнакост ни у ком случају не треба тумачити као једнакост свих у свему, већ као ‘једнакост свих у нечему’, чиме се признају и прихватају разлике међу људима, јер су разлике међу људима реалне, објективно дате и трајне.“ Вид. М. Надаждин Дефтердаревић, „Принцип недискриминације у корпусу права дјетета у БиХ“, *Права дјетета и равноправност полова – између нормативног и стварног*, (ур. Г. Марковић), Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву, Источно Сарајево 2012, 216.

⁴⁶ Вид. Устав Републике Српске, *Службени гласник РС*, бр. 3/92, 6/92, 8/92, 15/92, 19/92, 21/92 – пречишћени текст, 28/94, 8/96, 13/96, 15/96, 16/96, 21/96, 21/02, 26/02, 30/02, 31/02, 69/02, 31/03, 98/03, 115/05 и 117/05, чл. 10.

наследна правила као изузетак.⁴⁷ Уколико пак ова својства нису ни у каквој вези са суштином установе насљеђивања,⁴⁸ и не ометају правичан поредак сукцесије који почива на двама правно-политичким циљевима – заштити породице и заштити приватне својине, онда та својства не треба уважавати приликом прописивања насљедних правила.

Због свега овога, чини нам се да законско рјешење из права Републике Српске поводом насљеђивања ауторских имовинских права нема никакво правно ни друштвено утемељење. С обзиром на то да остала имовинска права заједно са ауторским чине имовину односно заоставштину оставиоца, не видимо разлог зашто би била другачија правила насљеђивања за поједина од тих права. Ако су сва та права дио исте цјелине, зашто се та цјелина рашчлањује код насљеђивања. Једнак или сличан напор који је уложен у стварање ауторског дјела, улаже се и у стварање осталих добара. Ако је поријекло добара слично односно једнако, не схватамо зашто не би била једнака и насљедна правила. Разликовање на тјелесна и интелектуална добра не чини нам се сасвим довољним да би се правила разлика у погледу насљеђивања. Поготово, што је насљеђивање дозвољено појединим категоријама лица, а многим осталима ускраћено. Да ли то значи да су само оставиочев брачни супружник, дијете и родитељи из неког разлога кадри да се користе тим интелектуалним добрима, а сви остали нису?! Чини нам се, да то ипак није тако.

На истовјетан закључак упућује и идеја заштите породице. Члановима шире породице једнако је корисно и важно да наслиједе оставиочеву кућу као и његова права на ауторском дјелу. Зашто би ауторска права била мање важна за даље сроднике оставиоца, од рецимо стола на коме је оставилац створио ауторско дјело. Као што сродници потичу један од другог или имају заједничког претка, тако и таленат за ауторско стварање није проистекао сам од себе. Чак, и у случају заснивања усвојења, гдје лица биолошки не проиходе једно од другог и гдје им генетски материјал није исти, с обзиром на друштвену међузависност

⁴⁷ „Ипак, ови принципи (универзалности и равноправности насљеђивања – напоменули Д. Ћ. и С. И.) не важе безусловно. У правној књижевности много је писано о начелу специјалности које је у примени у насљеђивању пољопривредног земљишта у многим државама, затим у другом законском наследном реду, приликом смањивања наследног дела супружника до једне четвртине, у погледу престанка уговора о доживотном издржавању смрћу даваоца, односно које налазимо у потреби постојања реципроцитета стране државе са Републиком Србијом као предусловом да би и страни држављани могли да наслеђују непокретности код нас.“ – Вид. С. Панов, М. Станковић, „Владавина права у Наследном и Породичном праву“, *Владавина права и правна држава у региону* (ур. Г. Марковић), Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву, Источно Сарајево 2014, 472.

⁴⁸ Вид. Н. V. Magnoldt, F. Klein, *Das Bonner Grundgesetz – Kommentar*, Berlin – Frankfurt am Main 1966, Amerkung III zu Art. 3 GG, 20.

која се огледа у заједничком живљењу и посљедичном заједничком мишљењу,⁴⁹ међусобни утицај и осјећај обитељске припадности једнако су јаки.⁵⁰ Зато, не видимо ни један једини разлог зашто би насљедна правила у вези са насљеђивањем ауторских имовинских права била другачија од осталих насљедних правила.

Пошто је право насљеђивања зајамчено Уставом,⁵¹ и остварује се у складу са законом, и пошто се уставом зајамчена права могу ограничавати законом само на начин и у обиму који је неопходан да би се остварила сврха ради које је предвиђено ограничење,⁵² чини нам се да и због овога поменуто законско рјешење о сужавању круга законских насљедника ауторских имовинских права није у складу са са уставним начелима. Оваквим законским рјешењем дискриминишу се насљедници ауторских права у односу на насљеднике осталих насљедивих субјективних грађанских права.⁵³ Забрана дискриминације која је установљена уставом тиче се и законодавне, и судске, и извршне власти, као и сваког појединца, па и оставиоца.⁵⁴

Пошто након истека рока ауторскоправне заштите, ауторско дјело постаје јавно добро и постаје слободно за коришћење, мислимо да је то још један од разлога зашто не треба сужавати круг законских насљедника код ауторских имовинских права. С обзиром на то да послјије извијесног времена свако може слободно да се користи ауторским дјелом у виду јавног добра, не видимо разлог због кога би се у ионако кратком периоду након смрти аутора ограничило имовинско искоришћавање дјела од стране свих лица која улазе у општи круг законских насљед-

⁴⁹ У складу са Веберовом социолошко-психолошком идејом – начин живљења једнако је начин мишљења, односно – начин мишљења једнако је начин живљења.

⁵⁰ О осјећају обитељске припадности као правно-политичком основу правних правила о законском насљеђивању, као и разлозима за такво језичко и правнотеоријско одређење, више вид. Д. Теранић, (2016), 413–420.

⁵¹ Уставом зајамчено право насљеђивања сматра се једним од економских права изведених из права својине.

⁵² „Слободе и права се остварују, а дужности испуњавају непосредно на основу Устава, осим када је Уставом предвиђено да се услови за остваривање појединих од њих утврђују законом. Законом се може прописати начин остваривања појединих права и слобода само када је то неопходно за њихово остваривање.“ Вид. Устав Републике Српске, чл. 49. О развоју уставног начела пропорционалности и његовом савременом значају, више вид. Д. Ђерђа, „*Načelo razmjernosti u donošenju upravnih odluka*“, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci* 1-2016, 175–200.

⁵³ „Начело једнакости и забрана дискриминације фундаментална су начела за правни поредак. Забрана дискриминације поставља се с циљем да се спријечи свако дјеловање које би за посљедицу имало чињење штете или стварање сметњи појединцима или друштвеним групама на основи коју чини њихово појединачно својство.“ Вид. М. Надаждин Дефтердаревић, 216.

⁵⁴ Слично, вид. Д. Ђурђевић, (2010), 14.

ника. Ако бисмо се служили тим начином закључивања, онда би било могуће да се насљеђивање ауторских права ограничи само на она лица која су надахнула аутора за стварање тога дјела. Међутим, пошто постоји могућност завјештајног располагања, нисмо сигурни да је било какво прописивање таквих правила законског насљеђивања оправдано. У супротном, подрили бисмо основне темеље на којима почива систем законског насљеђивања: јавни поредак са двама основним правно-политичким циљевима насљеђивања – заштите породице и заштите приватне својине. Тим разлозима вођени, могли бисмо чак отићи дотле да укинемо право насљеђивања ауторских права свим грађанским сродницима јер су они у мањој могућности да надахну оставиоца пошто нису у крвној вези!? Свакако, да овакав начин закључивања није исправан јер правила законског насљеђивања треба да представљају претпостављену вољу просјечног члана нашег друштва.⁵⁵ А како је већинско друштвено схватање такво да се ипак више цијене чланови породице, било уже или шире, а не општи интереси,⁵⁶ мислимо да у праву Републике Српске треба укинути друштвено неутемељена правила о насљеђивању ауторских права.

Очито да је циљ законодавца био да права на интелектуалним добрима што прије припадну држави, која се у тим случајевима појављује као некаква врста привилегованог насљедника. Међутим, пошто су ауторска права приватна права, чини нам се да она нису погодна средство за остваривање циљева културне политике, те да не постоји правно-политичко оправдање за овакво рјешење.⁵⁷

4. КО СВЕ УЛАЗИ У КРУГ ЗАКОНСКИХ НАСЉЕДНИКА КОД НАСЉЕЂИВАЊА АУТОРСКИХ ПРАВА

Као што смо већ казали, у Закону о насљеђивању СР БиХ поменуте одредбе су се налазиле у оквиру одјељка „Посебне одредбе за неке насљеднике“, под маргиналним насловом „е) Насљеђивање ауторских имовинских права“. У истом одјељку, а прије овог наслова, била су регулисана правила о: „а) Непотпуном усвојењу“, „б) Дјечи“ (тачније, повећању насљедног дијела дјете), „ц) Губитку права на

⁵⁵ У правној књижевности се наглашава да правила законског насљеђивања треба да одражавају претпостављену вољу оставиоца, с тим да се она најлакше може спознати путем проучавања мноштва завјештања у правној пракси. Вид. А. R. Mellows, *The Law of Succession*, Butterworths, third edition, London 1977, 203.

⁵⁶ Иако би ову нашу тврдњу о предности појединачног над општим интересом у нашем друштву требало научно утемељити, чини нам се да с обзиром на околности у којима живимо, није потребно никакво емпиријско истраживање и потврда о томе!

⁵⁷ Вид. С. Ивановић, 59.

наслеђивање брачног друга“, и „д) Родитељима“ (тачније, повећању наследног дијела родитеља). У Закону о наслеђивању Републике Српске, систематика је дјелимично измијењена. Одредбе „о наслеђивању ауторских имовинских права“, под тим маргиналним насловом, налазе се у оквиру Другог дијела „Насљеђивање на основу закона – Законски насљедници“, након одредаба „о непотпуном усвојењу“ и одредаба „о повећању и смањењу наследног дијела појединих насљедника“. Чини нам се, да до ове промјене није дошло намјером законописца, него његовом очигледном грешком, тако да у погледу тумачења одредаба о наслеђивању ауторских имовинских права нема разлике у односу на Закон о наслеђивању СР БиХ.

Иако би се на први поглед могло помислити, с обзиром на распоред законског текста, да правила о наслеђивању ауторских права представљају изузетак од правила по којима наслеђују лица из непотпуног усвојења (јер су ова раније регулисана), то није тако. Тачно је да се о ауторским правима говори након норми о непотпуном усвојењу, али те одредбе нису међусобно постављене у односу правило–изузетак. И једна и друга одредба тичу се одступања од редовних правила законског наслеђивања, која су уређена општом одредбом на почетку поглавља Законски насљедници, а у којој је предвиђен широк круг законских насљедника – који чине брачни супружник оставиоца и оставиочеви крвни сродници.

Норму о наслеђивању ауторских права треба посматрати као неку врсту замјенске опште норме о кругу законских насљедника за посебна права која улазе у заоставштину. Иако је наслов одјељка у коме су се налазиле ове одредбе у Закону о наслеђивању СР БиХ гласио „Посебне одредбе за неке насљеднике“,⁵⁸ овдје није било ријечи о посебним правилима за насљеднике, него о посебним правилима за наслеђивање одређених добара. То се види из садржине чланова закона који су груписани под маргиналним насловом „Насљеђивање ауторских имовинских права“. На исти начин како је то учињено у општој норми о кругу законских насљедника на цјелокупној заоставштини оставиоца, у овим одредбама је одређен ужи круг насљедника само за дио добара која чине заоставштину. Краће речено, пошто је сужен предмет наслеђивања, сужен је и круг насљедника на тим добрима. Исто као у општој норми којом се уређује наслеђивање осталих добара, у посебној општој норми за наслеђивање ауторских права речено је да умрлога насљедници наслеђују по насљедним редовима, да насљедници бли-

⁵⁸ Иако му то по свему судећи није била намјера, законописац у Републици Српској је олакшао тумачење ових одредаба јер је грешком изоставио наслов посебног одјељка који је постојао у ранијим насљедноправним прописима, а који је због помињања посебних одредаба за „наслѣднике“ могао стварати недоумице.

жег насљедног реда искључују из насљеђа лица даљег насљедног реда, те да ако нема ближих насљедника, добра која су предмет насљеђивања постају „својина“ Републике Српске.⁵⁹

Због свега овога, одредбе о непотпуном усвојењу треба посматрати као допуноу општих одредаба о насљеђивању ауторских права, а не супротно, иако је редослијед нормирања обрнут. То у начелу значи, да усвојеник из непотпуног усвојења има иста насљедна права на оставиоцевим ауторским правима као и његово дијете. Тачније речено, он може насљеђивати ауторска права оставиоца, једнако као и остала добра која чине његову заоставштину. Ако усвојеник уопште има насљедна права према оставиоцу, односно ако она нису искључена или ограничена код непотпуног усвојења, онда он насљеђује и оставиочева ауторска права.⁶⁰

Када је ријеч о усвојоцу из непотпуног усвојења, он има право насљеђивања на ауторским правима умрлог усвојеника, на исти начин као што насљеђује остала добра из усвојеникове заоставштине. Ако уопште има законско право насљеђивања према усвојенику, онда може наслиједити и његова ауторска права. Уколико пак нема насљедно право, наравно да не може стећи ни дио добара која чине заоставштину – ауторска права.

Код потпуног усвојења, иста су правила насљеђивања као код крвног сродства. Дијете и усвојеник су изједначени у свим правима, баш као и усвојилац и родитељ. То се изричито наглашава у уводним одредбама Закона о насљеђивању Републике Српске, па се то односи и на насљеђивање ауторских права.⁶¹ То значи, да нема никаквих посебних правила за адоптивно сродство из овог облика усвојења у односу на крвно сродство када је ријеч о насљеђивању ауторских права.

Осим недоумица у вези са тумачењем појмова дијете и родитељи са становишта сродства по усвојењу, поставља се питање шта се дешава уколико за вријеме трајања ауторскоправне заштите умре првобитни насљедник ауторског права. Ко у том случају насљеђује већ једном наслијеђено ауторско право, односно да ли и тада важи ограничење круга законских насљедника и у односу на кога се одређује овај круг?

Пошто је кључно мјерило за ограничење круга законских насљедника нематеријални карактер добара, чини нам се да се ово ограничење примјењује све док постоји право на тим добрима. Другим ријечима,

⁵⁹ Упор. ЗОН РС, чл. 27–29 и чл. 8, ст. 1–3 у вези са чл. 7.

⁶⁰ О могућности искључења и ограничења насљедних права усвојеника код непотпуног усвојења, више вид. Д. Ђеранић, (2016), 465–509.

⁶¹ „Ванбрачно сродство изједначава се у погледу насљеђивања са брачним, а сродство потпуног усвојења са сродством по крви. У случају потпуног усвојења престају међусобна насљедна права усвојеника и његових потомака са његовим сродницима по крви.“ – Вид. ЗОН РС, чл. 4.

када умре неки од насљедника аутора док траје ауторскоправна заштита, тог насљедника (сада оставиоца) у погледу било ког ауторског права које чини његову заоставштину (па и наслијеђеног ауторског права) законски могу наслиједити само његово дијете, брачни супружник, родитељи, и у крајњем држава. То изричито произлази из одредбе Закона о насљеђивању у којој се говори о насљеђивању ауторских (имовинских) права „умрлог лица“. Под умрлим лицем које је носилац неког ауторског права, подразумејева се како аутор, тако и његов насљедник. А пошто се расправља заоставштину умрлог лица (првобитног насљедника ауторског права), онда се круг законских насљедника одређује према њему.⁶²

5. ЗАКЉУЧАК

Насљеђивање субјективног ауторског права изазива бројне недоумице, како у теорији, тако и у пракси. У нашем праву је прихваћена монистичка теорија о правној природи ауторског права, према којој је субјективно ауторско право јединствено право које се састоји од личноправних и имовинскоправних овлашћења. Слиједећи правну природу, законодавац предвиђа да је ауторско право у цјелини, осим права покајања, насљедиво. Управо у томе се налази камен спотицања теорије и праксе, будући да због личноправне компоненте ауторског права није могуће примјенити општа правила грађанског права. Због специфичног предмета заштите, личноправна овлашћења аутора послје смрти аутора мијењају своју примарну функцију, те од средства заштите личности аутора и ауторског дјела, постају инструмент културне политике.

Додатни проблем представља одредба Закона о насљеђивању, која, с обзиром на то да је настала у вријеме када су само ауторска имовинска права могла бити предмет насљеђивања, предвиђа посебан режим насљеђивања ауторског имовинског права. Иако се примјеном историјског, циљног и системског метода тумачења одговарајућих норми може закључити да се односе на ауторско право као цјелину, а не само на имовинска права, мишљења смо да је потребно извршити усаглашавање одредаба Закона о насљеђивању са Законом о ауторском и сродним правима. С обзиром на насљедивост ауторског права у цјелини, што је посљедица прихватања монистичке теорије о природи ауторског права, нема потребе за постојањем посебних правила насљеђивања имовин-

⁶² С обзиром на постојеће ограничење круга законских насљедника, у пракси би често могло да се деси да ауторско право у једном дијелу припада блиском сроднику аутора, а у другом дијелу држави. На примјер, ако умре аутор који је имао само двоје дјеце, дјеца насљеђују по половину заоставштине. Уколико пак један од тих насљедника умре, а да при томе није имао дијете нити брачног супружника (а осим умрлог родитеља-аутора није му жив ни други родитељ), онда његов удио у ауторским правима насљеђује држава.

скоправне компоненте ауторског права у Закону о насљеђивању. Уколико би специфична природа ауторског права налагала извијесна одступања од општих правила насљеђивања, то би прије требало да буде предмет регулисања у Закону о ауторском и сродним правима.

Посебно питање је судбина одредаба о насљеђивању ауторских права, којима је предвиђено неоправдано сужавање круга законских насљедника. Ограничењем круга законских насљедника ауторских имовинских права, односно ауторског права, дискриминишу се другостепени и даљи потомци и остали сродници аутора у односу на дијете, брачног супружника и родитеље оставиоца, чиме се нарушава начело равноправности у насљеђивању и одступа од начела универзалности насљеђивања. Овакво законско рјешење није у складу са уставним начелима равноправности грађана и једнакости пред законом, као и начелом пропорционалности. Такође, оваквим нормирањем се ограничава право насљеђивања које производи из уставом зајамченог права својине.

Иако је уз извијесне напоре могуће открити смисао поменутих одредаба о насљеђивању ауторских права у Закону о насљеђивању Републике Српске, мислимо да би првом приликом требало у потпуности брисати наведене одредбе. Систем законског насљеђивања не треба додатно оптерећивати посебним правилима насљеђивања појединих добара. Примјера ради, када се овако усложњен систем насљеђивања доведе у везу са ионако сложеним односом какво је усвојење, тумачење и примјена појединих одредаба постају скоро немогући. Због свега овога, законописац у Републици Српској треба поступити као законописац у Федерацији БиХ који је брисао спорне одредбе у новоусвојеном закону о насљеђивању.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

Библиографске референце

1. Антић, Оливер, *Наследно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2011;
2. Антић, Оливер, „Први Закон о наслеђивању Републике Српске“, *Зборник радова Правног факултета у Источном Сарајеву* 5/2009;
3. Антић, Оливер, *Наследно право*, Правни факултет Универзитета у Српском Сарајеву, Пале 2001;
4. Антић, Оливер, Балиновац, Зоран, *Коментар Закона о наслеђивању*, Номос, Београд 1996;
5. Благојевић, Борислав, *Наследно право ФНРЈ, са освртом на права других држава*, Научна књига, Београд 1960;

6. Бесаровић, Весна, *Интелектуална својина, индустријска својина и ауторско право*, Центар за публикације Правног факултета у Београду, Београд 2005;
7. Васић, Александра, „Право наследника по основу моралних овлашћења аутора“, *Двадесет година Закона о наслеђивању Републике Србије* (ур. Н. Стојановић, Н. Крстић), Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш 2016;
8. Dietz, Adolf, „Monismus im Kroatischen Urheberrechtsgesetz mit einem dualistischen farbtpfer“, *Zbornik Hrvatskog društva za autorsko право*, Vol. 10 (2009);
9. Ђерђа, Дарио, „Наčело размјерности и доношњу управних одлука“, *Zbornik Правног факултета Свеучилишта у Рјечи* 1-2016;
10. Ђурђевић, Дејан, *Основи наследног права Црне Горе*, ЦИД, Подгорица 2010;
11. Ивановић, Свјетлана, „Насљеђивање субјективног ауторског права“, *Годишњак Правног факултета у Источном Сарајеву* 2/2012;
12. Крнета, Славица, „О вјечном трајању моралних ауторских права у југославенском ауторском праву“, *Одабране теме приватног права* (ур. М. Повлакић), Правни факултет Универзитета у Сарајеву, Сарајево 2007;
13. Magnoldt, H. V., Klein, F., *Das Bonner Grundgesetz – Kommentar*, Berlin – Frankfurt am Main 1966;
14. Mellows, Anthony R., *The Law of Succession*, Butterworths, third edition, London 1977;
15. Марковић, Слободан, *Право интелектуалне својине и информационо друштво*, Службени гласник, Београд 2014;
16. Марковић, Слободан, *Ауторско право и сродна права*, Службени гласник, Београд 1999;
17. Миладиновић, Зоран, „Право на измену уговорних одредби које се односе на висину ауторског хонорара“, *Право и привреда* 7-9/2016;
18. Надаждин Дефтердаревић, Мирјана, „Принцип недискриминације у корпусу права дјетета у БиХ“, *Права дјетета и равноправност полова – између нормативног и стварног* (ур. Г. Марковић), Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву, Источно Сарајево 2012;
19. Панов, Слободан, Станковић, Милош, „Владавина права у Наследном и Породичном праву“, *Владавина права и правна држава у региону* (ур. Г. Марковић), Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву, Источно Сарајево 2014;
20. Панов, Слободан, Кашћелан, Балша, Станковић, Милош, *Наследно право, Практикум*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2012;
21. Принс, Цералд, *Наратолошки речник*, превод Брана Миладинов, Службени гласник, Београд 2011;

22. Rigamonti, Cyril, "Deconstructing Moral Rights", *Harvard International Law Journal*, Vol. 47, 2/2006;
23. Ристић, Стана, „Значење речи дух и душа у савременом српском језику (концептуална анализа)“, *Наш језик* 3-4/1998;
24. Св. Јустин Философ, „Фрагмент о васкрсењу“, *Господ није створио смрт: Има ли живота после смрти?*, Православна мисионарска школа при храму Светог Александра Невског, Београд 2006;
25. Св. Лука (Войно-Јасенецкиј), *Дух, душа и тело*, Христианская жизнь, Клин 2012;
26. Спаић, Војислав, *Теорија ауторског права и ауторско право у СФРЈ*, Академија наука и умјетности Босне и Херцеговине, Сарајево 1969;
27. Станковић, Обрен, Водинелић, Владимир, *Увод у грађанско право*, Номос, Београд 1996;
28. Стојановић, Наташа, *Наследно право*, Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш 2011;
29. Sundara Rajan, Mira T., *Moral Rights, Principles, Practice and New Technology*, Oxford University Press, New York 2011;
30. Henneberg, Ivan, „Утјецaj теорија о правној нарави ауторског права на законодавства о ауторском праву с посебним освртом на хрватско законодавство“, *Zbornik Hrvatskog društva за ауторско право*, Vol. 5 (2004);
31. Теранић, Димитрије, *Наследноправна дејства усвојења*, докторска дисертација одбрањена на Правном факултету Универзитета у Крагујевцу, Крагујевац 2016.

Правни прописи

1. Закон о ауторском и сродним правима, *Службени гласник БиХ*, бр. 63/10;
2. Закон о ауторском праву и сродним правима, *Службени гласник БиХ*, бр. 7/02 и 76/06;
3. Закон о ауторском и сродним правима, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 104/09, 99/11, 119/12 и 29/2016 – одлука УС;
4. Закон о насљеђивању, *Службени гласник РС*, бр. 1/09, 55/09 – исправка, и 91/16;
5. Закон о насљеђивању, *Службени лист СР БиХ*, бр. 22/73, 22/75, 36/75, 38/78, 7/80 – пречишћени текст, и 15/80 – исправка;
6. Устав Републике Српске, *Службени гласник РС*, бр. 3/92, 6/92, 8/92, 15/92, 19/92, 21/92 – пречишћени текст, 28/94, 8/96, 13/96, 15/96, 16/96, 21/96, 21/02, 26/02, 30/02, 31/02, 69/02, 31/03, 98/03, 115/05 и 117/05.

Dimitrije Čeranić
Svjetlana Ivanović
Faculty of Law,
University of East Sarajevo

INHERITANCE OF AUTHOR'S RIGHTS IN REPUBLIC OF SRPSKA

Summary

The paper deals with specific solution of the Republic of Srpska Law on Inheritance regarding the inheritance of author's rights. The legal heirs of author's rights are children, spouse and parents of the author, and in the absence of those persons, the state appears as a successor. The author of the paper points out to the legislative failings, as well as to the inconsistency of the provisions of the Law on Inheritance with the provisions of the Law on Copyright and Related Rights. The limitation of the circle of legal heirs deviates from the key principles of inheritance law, the principle of the universality of inheritance and the principle of equality in inheritance. Analyzing the aforementioned legal solution through the prism of the basic goals of inheritance law, the protection of the family and the protection of private property, it has been shown that the envisaged limitation of the circle of legal successors has no legal or social foundation. Particular attention was paid to the problem of interpreting controversial provisions on the circle of legal heirs, especially taking into account adoptive kinship. The conclusion is that there is no place in the law of Republic of Srpska for special rules on the inheritance of author's rights, and that the provision at question should be deleted from the Law on Inheritance.

Key words: *Author's rights; Inheritance; Principle of universality; Principle of equality.*